

Att återerövra ett kungadöme

Kalle Steneby

Fagareds ungdomshem, Lindome

Kung Erik sitter på sin tron och spejar ut över församlingen som kommit för att beskåda hans verk. Han vilar sin nöjda och intresserade blick på människorna som står framför honom. En efter en kommer de fram för att ge honom sina ovationer och lämna en gåva. Han skakar hand med alla och ler ett innerligt leende mot var och en. Hans familj är där, hans vänner och hans lärare. I samma stund går det upp för honom att han just återerövat sitt kungadöme.

Från att nästan ha gett upp allt och lämnat sig själv åt tillfälligheterna har Erik hämtat tillbaka det han en gång hade och dessutom lagt till lite mer. Nedanför tronstolen han själv tillverkat står fyra olika stora pallar. Den största närmast honom och den minsta längst bort. För att komma upp behöver han beträda den minsta först och sedan ta ett steg i taget.

Det är precis som det varit i mitt liv den senaste tiden, tänker han. Först var det som att jag inget hade och inget ville, sedan tillverkade jag en pall i taget för att komma upp och sist, men inte minst, skapade jag tronstolen att sitta i. Alla stegen var nödvändiga för att jag skulle kunna regera mitt kungarike igen.

Mina lärare hade varit förtvivlade och min familj ännu mer förtvivlad och uppgiven. De hade slitit sitt hår och talat om hur ointresserad jag varit när det gällde att förstå något som helst i världen. Hur jag gett upp allt och bara ägna mig åt sådant som inte ledde någon vart eller rent av var skadligt för mig.

Lidande, hopp och lust

En dag kom jag till en plats där jag träffade en människa, en lärare, som såg mitt lidande och förstod att jag var som en nödställd ombord på en drivande flotte. Den empati som visades mig var nödvändig för att jag skulle kunna börja bry mig om mig själv och andra. Denna lärare påminde om att barn som vuxna pratar med på ett klokt sätt, så att de blir medvetna om sina egna känslor och konsekvenser av sina handlingar, kan påverkas så att de blir empatiska personer.

En gång i tiden, när jag var barn, hade jag nog känt till det här, men efter allt jag hade gått igenom hade jag glömt av det eller gjort det mindre värt. Men när jag nu träffade denna lärare, en människa i ordets rätta bemärkelse, kunde jag läsa de budskap han gav, om vad som var viktigt. När han betedde sig på olika sätt kunde jag härma honom. Han blev som en förebild för mig i en situation när jag inte ännu kunde skapa något eget.

Sakta men säkert började jag fungera och för första gången på länge kände jag att jag var en del av samhället. Återigen hade jag socialiserats. Värden, normer och föreställningar som förmedlades till mig blev sanna och självklara. Jag kände hur mitt hopp tändes och hur jag ville pröva att göra nya saker. Min lärare lyssnade på mig, på det jag sa och uppmuntrade mig att våga pröva. Han hävdade, precis som Pestalozzi (i Hugo, 2011, s. 107) sagt att:

- En hård behandling utbildar inte hos människan hennes sanna väsen, utbildar henne inte till en människa.

Utan det lustfyllda lärandet som jag fick del av hade jag inte hittat vägen som så småningom ledde

mig till att återta det kungadöme jag en gång förlorat.

Många besvärliga och konfliktfyllda situationer uppstod också. Men konflikterna var inte alltid av ondo. En konflikt, vilket hände mig ofta i lärosätet, kunde handla om att mina invanda föreställningar fick konfronteras med nya idéer och jag därför blev tvungen att arbeta för att få ihop min bild av världen igen.

Jag fick möjligheten att lära mig "på riktigt" på samma sätt som Hugo (2011) beskriver. Min lärare gav mig det som var angeläget för mig, inte för någon annan. Sådant som fattades mig och sådant som jag kunde ta till mig just då. Jag fick göra saker, pröva saker, och på det viset lärde jag mig. Det konkreta, det enkla och naturliga gav mig kraft och till slut kunde jag skapa min egen mening.

Vi delade tiden i verkstaden, läraren och jag. Ett tag var våra livsvärldar i samklang. Det var inte det att min lärare betedde sig maktfullkomligt på något vis men han hade makt och han använde ibland sin makt på ett belönande sätt. Jag minns hans uppmuntrande ord om min tronstol och att han lovade mig att jag skulle få ställa ut den när jag arbetat så att den blev färdig. Sakta men säkert, under tiden jag badade i detta sociala, pedagogiska och socialpsykologiska bad, kunde jag återta min lust att lära, mitt intresse, och till slut känna att jag hade förmågan att förstå och åstadkomma saker som jag inte trott vara möjliga.

Men jag tror jag först måste berätta några saker om hur allting egentligen var i begynnelsen, för att ni skall förstå.

Det var en gång...

Det var en gång en liten pojke som hette Erik, alltså jag, som föddes av en mor som inte kom så bra överens med min far. Många och långa konflikter i familjen gav mig svårigheter att fungera i skolan. Jag fick ingen ro att läsa och skriva och inte heller klarade jag av att ägna min uppmärksamhet åt att lära mig om världen och tillvaron.

Ingen kunde se och förstå mig och ingen hjälpte mig med mina svårigheter. Jag ansågs för svårhanterlig, till och med av mig själv. Min olyckliga själ sökte tröst hos kamrater. De kunde visa mig "enkla" vägar till välbefinnande och sorglöshet genom att introducera mig till medikamenternas, drogernas, värld.

Jag lät mig uppslukas av kortvariga och många rus, drogerna gav tillfällig lindring för mitt lidande. Men mitt flitiga användande, och allt det som kom i drogernas spår, gjorde mig svärmodig och besvärlig och till slut drev mina föräldrar mig på porten. De hade försökt allt men till slut gett upp hoppet. De orkade inte längre ha med mig att göra.

Jag försökte leva på egen hand men kunde inte längre se någon mening med något i livet. Jag kände mig otillfredsställd, blev orolig och förtvivlad, mitt liv var ett enda inferno. I den stunden kunde jag inte se någon framtid, inget hopp och hade ingen lust till något.

Visst hade jag betraktats som besvärlig av mina föräldrar och av lärarna i skolan, men nu, vid 18 års ålder, hade jag också själv börjat tro på att jag var en person som var riktigt svår att ha att göra med, en avvikare. Jag trodde alltså att jag var en avvikare, besvärlig och misslyckad som människa, och betedde mig också som en sådan. Arbetet som jag lyckats skaffa misskötte jag, mina räkningar betalade jag inte och min personliga hygien lät jag bero. Jag hade blivit stämplad, efter att ofta och länge blivit behandlad på ett visst sätt.

Den roll jag levde innebar att jag skaffade mig flera allvarliga medicinska diagnoser, etiketter som sattes på mig. Jag hade till exempel Tourettes syndrom, psykotiska skov och ADHD. Diagnoserna var som ett slags tecken på att jag inte längre kunde reglera mig själv. Jag svor, sa konstiga saker, för att lätta på mitt inre tryck och min ångest och betedde mig oförutsägbart.

Jag upplevde att jag inte längre hade någon förmåga att leva ett adekvat eller givande socialt liv tillsammans med andra, att upprätthålla någon form av moral eller att kontrollera mig. Jag kunde just då inte se mig som samhällsmedborgare utan var helt i otakt med mig själv. Ett ingripande från de sociala myndigheterna blev till slut det som ändade min nedbrytande framfart med min person. Jag blev omhändertagen på ett § 12-hem för pojkar som behöver vård och hjälp för att kunna leva i samhället.

Det kändes som en kränkning och ett misslyckande att bli omhändertagen, som att slösa bort min tid på något som ändå inte skulle leda någon vart. Min oro var att jag skulle gå under på institutionen. Som jag har berättat, kände jag mig redan stämplad, stigmatiserad och de-individualiserad och trodde inte att jag skulle kunna få någon hjälp. Det visade sig också vara så till en början. De som omgav mig, personal och andra unga män som vistades på institutionen, levde och verkade i en dehumaniserande atmosfär. När jag kom kände jag mig inte som någon riktig människa, jag var Erik, "avvikaren". Människor kan, liksom jag gjorde då, betrakta sig själva och varandra som objekt om de låter en roll ta över dem.

I den här situationen var jag beredd att ge upp och det var nära att jag lämnade tillvaron. Mina psykotiska utflykter var många. Jag hade mycket svårt att tro på att någon behandling eller något bemötande skulle kunna hjälpa mig att till exempel bli fri från mitt missbruk. Min övertygelse var att jag skulle bli tvungen att ta mediciner för att kunna motstå begäret efter droger.

Nedbruten och utan framtidstro, samtidigt som jag såg och hörde sådant som inte finns, började jag gå i institutionens skola. I min föreställningsvärld fanns inte en tanke på att ett arbete med att tillverka pallar och en kungastol skulle komma att leda till att jag tog mig ur ett missbruk, ändra min uppfattning om mig själv och få tron på livet tillbaka. Att en utbildning, en kurs i svetsningens grunder, skulle bli en rehabilitering, en nyckel till livet, till att lyckas, till ett gott självförtroende, kunde jag inte ana. Min misslyckade skolgång gjorde mig inte speciellt mottaglig för eller intresserad av undervisning eller kunskapsinhämtande och för övrigt var jag faktiskt mest upptagen av att existera när jag kom till institutionen.

Våga och vilja lära

Min lärare såg eller förstod ganska snabbt att jag hade ett intresse eller talang för att svetsa. Han gav mig vissa övningsuppgifter och lärde mig grunderna. Han ville gärna att jag skulle utveckla min konstnärliga förmåga och därför utmanade han mig genom att jag fick tillverka en fotpall av metall i egen design.

Jag vågade till en början inte använda min fantasi utan läraren fick vägleda, visa, ge exempel och inspirera mig kring hur man kunde göra. På så vis lockade han mig till att våga pröva, experimentera, till att tro på min egen förmåga och till att kunna använda min kreativitet (Hugo 2011).

Varför hade ingen lärare gjort på det viset tidigare? Jag hade aldrig varit med om detta sätt att inhämta kunskap på. Här fanns inga prov, inga läxor eller betyg, som jag hade varit van vid sedan tidigare. Min gamla, negativa uppfattning om skolan, och om mig själv som en misslyckad elev, kom på skam.

Jag blev mer motiverad att lära mig, och att lära mig mer, än när jag hade prov och fick betyg (Thornberg 2006). Kanske var det inte så enkelt för min lärare att mäta det jag gjorde på det vanliga viset, men å andra sidan fick jag för det mesta enskild undervisning, så läraren kunde ju följa mig och se vad och hur jag gjorde, hela tiden. Att jag fick känna att jag inte hade svårt att lära mig, som jag hade trott, var oerhört betydelsefullt för mig.

Successivt kom jag fram till att mina svårigheter var avhängiga av vissa situationer, alltså påverkades av yttre faktorer, som att jag haft det bråkigt hemma (Hugo 2011). Lärandet kändes

meningsfullt nu när jag fick uppmuntran, uppmärksamhet och fick lära mig "på riktigt". Svetsningsundervisningen var i högsta grad en riktig och viktig kunskap för mig, en kunskap som jag direkt kunde använda mig av. Det kändes också bra att min lärare både trodde på mig och förväntade sig att jag skulle lyckas lära mig att svetsa. Han förstod var jag befann mig, vilken väg jag gick på, och han lade upp undervisningen utifrån mina behov.

När jag svetsade fick jag beröm för mitt sätt att följa instruktioner och för att jag kunde förstå att omsätta de kunskaper som min lärare förmedlade till den praktiska verkligheten. Jag lärde mig att svetsa kärlfogar, stumfogar och att använda olika svetsstekniker. Den bekräftelse jag fick under lektionerna, då jag blev lyssnad på och synliggjord, gjorde att jag kände att jag kunde lära mig saker vilket också resulterade i att jag började se på mig själv på ett nytt sätt. Den relationen fick mig, under tiden jag arbetade med min första pall, att ändra på min negativa självbild. Jag var inte bara en elev, vilken som helst, eller en person med en viss diagnos, utan bemöttes som en människa med ett eget liv att leva.

Under arbetets gång och på fikaraster resonerade jag och min lärare om livet och de svårigheter jag hade gått igenom både som liten, i skolan och det som hade hänt i min familj. Det gjorde att jag kunde känna ett lugn och jag kunde intressera mig mer för vad jag ville lära mig. Jag hade verkligen irrat omkring länge i tillvaron och fått ett mycket dåligt självförtroende, men där i skolan kunde jag sitta i fikarummet tillsammans med min lärare och prata om min framtid och till och med skämta och ha roligt mellan varven. Som jag redan har berättat betydde det mycket att få prata om saker och ting med en klok vuxen.

Ju mer jag gjorde det desto mer märkte jag att jag kunde ta ansvar för mitt sätt att vara och för mina handlingar. Jag blev mer empatisk vilket visade sig i att jag kunde börja intressera mig för hur andra elever på institutionen hade det och för vem min lärare var.

Mer än ett projekt

När jag tillverkat min första pall, fick jag mycket beröm av min lärare. Han uppmuntrade mig till att utveckla och tillverka en serie pallar i olika storlekar, som kunde passa in i varandra som tripp trapp trull. Pallprojektet visade sig kunna leda till att jag kanske kunde få ställa ut mina alster på en konstupställning för unga konstnärer. Nu hade jag ett mål, som gjorde att jag kände mig delaktig i ett sammanhang (Hugo 2011). Mina prestationer blev på det viset mer betydelsefulla och jag kände mig kompetent, trots att jag upplevde en viss osäkerhet inför projektet till att börja med.

Under arbetet med den första pallen hade jag klarnat till i huvudet. Tid hade förflutit och drogerna hade hunnit gå ur kroppen. I samspelet med min lärare hade jag kunnat återhämta och utveckla min förmåga till självreglering. Hans stöd, förståelse och bemötande av mig gjorde att jag efter ett tag kunde fungera bättre tankemässigt, känslomässigt och socialt (Thornberg 2006).

I kraft av hur jag blev bemött började jag betrakta min lärare som en förebild, en mästare, som både kunde lära mig något samtidigt som han förstod mig och kunde förmedla hopp. Under arbetets gång utvecklades jag. Det såg min lärare. Han visade att han ville att jag skulle bygga mina pallar och jag kände att det var helt i sin ordning, jag accepterade det, eftersom jag såg att mitt arbete och mina resultat hela tiden förbättrades när jag följde hans instruktioner. Det kändes som att min lärare utövade en form av makt i positiv bemärkelse.

I vissa avseenden lydde jag honom, och eftersom det kändes bra blev han en auktoritet för mig. När han bestämde kändes det helt legitimt, vilket det inte alltid hade gjort med mina tidigare lärare. Ibland hade jag inte kunnat gå med på att de bestämde utan jag hade protesterat, vägrat göra saker eller helt enkelt gått ifrån skolan.

Under arbetet med pallarna växte en idé fram mellan mig och min lärare. Eftersom jag hade tränat en hel del på att konstruera ritningar, svetsa, använda min fantasi till att skapa och bygga former,

skulle jag kanske kunna bygga en större stol som skulle kunna passa ihop med pallarna. Min lärare inspirerade och uppmuntrade mig till att göra det.

Det föll sig ganska naturligt att jag och min lärare pratade om det goda livet när jag nu samtidigt byggde pallar som jag kunde använda mig av för att kliva allt högre upp eller vidare i livet, om man ser det så. Vi pratade ofta och mycket och många gånger handlade det om att reflektera över värden i livet eller kring normer, kring hur man skall bete sig, eller kring olika problem som kan uppstå i livet. Samtalen gjorde att jag kunde förstå och tänka kritiskt om sådant som hör till att vara människa (Thornberg, 2004).

Jag fick så småningom ett stort förtroende när jag arbetade i verkstaden. När jag väl skapat en bild av hur en pall skulle se ut, fick jag friheten att själv välja material från materialställnen. Det kändes som att det inte fanns någon yttre begränsning för hur pallen skulle kunna gestalta sig. Mer och mer ansvar vilade nu på mig.

Samtidigt som jag stod i ett beroendeförhållande till min lärare respekterade han mitt eget självbestämmande. Jag kunde acceptera att han hade ett visst inflytande över mig eftersom han hade mer kunskaper och större erfarenhet av många saker än vad jag själv hade. På det viset var han experten, han hade en slags expertmakt (Thornberg 2004).

En viss personlig makt tilldelade jag honom också eftersom jag så småningom kom att se upp till honom som person. Han utövade aldrig makt genom att hota. Det hade jag en hel del erfarenheter av att lärare gjort tidigare. I efterhand kan jag se att min lärare också använde sig av en belönande makt när han lovade att jag skulle kunna få ställa ut mina alster på konstutställningen om jag arbetade på det vis som han sa.

Ett par pallar var färdiga. Arbetet i skolan hade blivit mer av en vardag och jag mådde bättre och bättre. Jag hade en god relation till min lärare. Han respekterade och lyssnade på mig och gav mig utrymme att tänka, prata och diskutera. Vi kunde prata om mitt framtida yrkesliv, om vad jag måste göra för att ta mig igenom grundkursen i svetsning eller om vilken form jag skulle välja till ett stolsben.

Även om han var ledaren, den som bestämde och organiserade där i skolans verkstad, kunde vi tillsammans besluta hur och i vilken ordning saker och ting skulle göras när det gällde byggprojektet. Jag kunde föreslå hur jag ville ha det och han gav mig möjligheter att välja strategi. Ibland bestämde han utifrån att han var experten och ibland fick jag planera själv, men alltid erbjöd han mig hjälp om jag behövde (Thornberg 2006).

Livets skola

Den här skolan var, som sagt var, inte alls som den jag varit van vid. I början hamnade jag i bryderi, man kan säga att jag hamnade i en inre kognitiv konflikt. Vad jag gjorde med den? Relationen var ju bra till läraren, alltså tänkte jag att jag fortsätter att hålla mig öppen för vad som kunde hända. Jag var nyfiken på att se vad läraren tänkte göra så jag lät processen ha sin gång.

Trots att jag, vid den här tidpunkten, var i otakt med mig själv uppstod, förvånande nog, nästan inga konflikter alls mellan mig och min lärare. Han åstadkom inte själv några konflikter och han försökte hjälpa mig att inte skapa eller dras in i några heller. På så vis lärde jag mig hur jag kunde handskas med provokationer och med mina aggressioner. Min lärare blev på det viset en slags förebild eller modell för mig (Szkłarski, 2007).

I mitt tidigare liv hade det förekommit en mängd konflikter; mellan mina föräldrar, mellan mig och mina föräldrar och mellan mig och tidigare lärare, som varit av ondo för mig. Yttre konflikter hade blivit kvar som en slags inre konflikter hos mig på grund av att ingen, varken jag eller någon annan, hade lyckats hantera dem. Jag tror ingen visste hur konflikter kunde lösas.

Ibland var mina erfarenheter av konflikter oerhört destruktiva. Jag hade blivit hotad, kallad för olika kränkande epiteter och illa behandlad samtidigt som jag själv hade jag betett mig respektlöst, struntat i andras behov och svikit människor. Det gjorde att jag bar med mig svårigheter att hantera konflikter (Thornberg, 2006).

Mina känslor tog helt enkelt överhanden. Så, när jag kom till den här skolan, tyckte jag att det var oerhört skönt att slippa hamna i konfliktfyllda situationer och äntligen kunna koncentrera mig på att gå i skolan. Alternativen till att skapa konflikter var för mig mycket bättre, nämligen att istället få hjälp av min lärare att försöka förstå, reflektera över och kanske lösa mina tidigare konflikter. Här kom min lärare att fungera som en tredje part när det gällde att överbrygga gamla kvarhängande konflikter mellan mig och mina föräldrar.

Men konflikter är, som jag berättat tidigare, inte alltid av ondo. Under min tid i institutionens skola erfor jag många kognitiva konflikter som handlade om att mina tidigare föreställningar ställdes mot nya fakta som jag blev tvungen att handskas med (Thornberg 2006).

Det var till exempel så när det gällde den stora frågan om mitt drogmissbruk, som jag trott varit lösningen på alla mina problem, som ställdes emot ett annat sätt att tänka och agera, nämligen att goda relationer, kreativt skapande och lugn och ro, kunde ge ännu mer tillfredsställelse i livet. Jag var inte heller van vid att bli respektfullt behandlad. Många tidigare kränkningar från både skolkamrater och lärare hade gjort att jag inte riktigt kunde värna min personliga integritet. Så när min lärare nu lät mig bestämma mer om mig själv, inte pressade mig psykiskt och verkligen sa som det var, kunde jag känna ett förtroende för honom och sedermera också för mig själv (Colnerud & Granström, 2002).

Trots att jag var i en beroendeställning till honom upplevde jag aldrig att han missbrukade den. Han visade snarare att han hade omsorg om mig, ville skydda mig, samtidigt som han undervisade mig. Det kändes som att han arbetade efter några slags allmänna etiska principer om att vara varsam och skydda medmänniskor mot skada (Colnerud & Granström, 2002). Det blev till slut så att jag kunde ändra min gamla uppfattning från att ha tyckt att skolan var ett respektlöst ställe där i stort sett alla krigade med varandra, till att se skolan som en möjlighet för mig. I kungastolen som jag till sist skapade i skolan, svetsade, putsade, formade och byggde jag in mina tankar, känslor, berättelser, drömmar och fantasier. Förvandlingen, eller metamorfosen, som jag genomgick under arbetet verkar, nu när jag ser tillbaka på det som hände, som en saga. En saga som jag själv var med och skapade.

Hur skulle jag våga visa min färdiga stol på utställningen? Tänk om ingen kom för att se den. Utställningen öppnades och där stod båda mina föräldrar, för första gången tillsammans efter många års separation. Sedan kom mina syskon, andra släktingar och gamla vänner. Hela utställningshallen var full av nyfikna och intresserade människor. Alla ville se och ta del av vad jag åstadkommit. Där satt jag i kungastolen, med fötterna på en pall och tog emot beröm, blommor och presenter i all oändlighet ... det ville aldrig ta slut.

Så var det när jag, sakta men säkert, började leva det liv jag ville leva. Min nyfikenhet till att lära hade väckts tack vare hjälp till självhjälp. Jag hade återhämtat mig och skaffat mig nya kunskaper. Jag var alltså inte alls ointresserad, jag hade bara inte kunnat visa intresse på ett tag. Sittande i min kungastol konstaterar jag att jag har återskapat och skapat mitt eget kungadöme.

Slutet gott, allting gott !

Nu vill ni förstås veta hur det gick för Erik. Jo, det kan jag, som hans lärare, berätta för er. Erik blev så pass inspirerad av svetsundervisningen att han utbildade sig till svetsare. Under utbildningstiden blev han en av de bättre i sin undervisningsgrupp. Erik skapade, med början på utställningen, goda relationer till sina föräldrar. Han flyttade till en egen lägenhet, tog körkort och fick arbete på ett företag. Nu skall Erik och hans sambo få sitt första barn. En liten prins eller

prinsessa kommer snart att se dagens ljus.

Referenser

2. Colnerud, G & Granström, K. (2002) *Respekt för läraryrket. Om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
3. Hugo, M. (2011) *Från motstånd till framgång – att motivera när ingen motivation finns*. Stockholm: Liber.
4. Szklarski, A. (2007). Om konflikter och konstruktiv konflikthantering. I K. Granström (red.), *Forskning om lärares ledarskap i klassrummet*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
5. Thornberg, R. (2004) *Grupprocesser och social påverkan: Socialpsykologi med fokus på skolan*. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap.
6. Thornberg, R. (2006) *Det sociala livet i skolan: Socialpsykologi för lärare*. Stockholm: Liber.